

Çoxları yazdıqları kitablarla fəxr edir, mən isə oxuduqlarımla.

Xorxe Luis Borxes

Yetmiş ildir ki, həyatımın baş qəhrəmanıyam. Yetmiş- yəni müqəddəs rəqəm olan yeddini təmsil edir. Bu yaşın özünəməxsus özəllikləri çoxdur. Həyatı yaşımıza görə dərk etdikcə yazıb yaratmaq həvəsi yetmiş dəfə artır. Gəncliyində fərqlənəndən başlayaraq həqiqətlər, cavabsız suallar qarşısında illər keçəndən sonra sanki imtahan verirsən. Əlbəttə, bu, yaradıcı insan üçün çox vacib bir keyfiyyətdir. Oxucular qarşısında səmimi və dürüst olmaq, onların mənəvi dünyasına işıq salmaq, düşüncələrinə düzgün istiqamət vermək sənətkarların müqəddəs borcudur. Deyirlər ki, incəsənət, poeziya gündəlik həyatın tozlarını qəlbərdən təmizləyir. Xüsusilə, uşaqlar üçün yazılan ədəbiyyat ruhunuza, qəlbimizi daha da saflaşdırır. Ahıl yaşımızda nağıllara, uşaq ədəbiyyatına elə bil mənəvi aclıq hiss edilir.

Günəşin doğulub qüruba enməsinə heç yetərincə səmada izləyirikmi? Buludların ağ karvanının göydə necə üz-məsini görürükmi? Uşaqlar üçün rus dilinə tərcümə olunan "Zdes anqel prolelet" kitabında balaca qız yaşadığı binanın üçüncü mərtəbəsində günəşin işığını qırıq bir güzgüdə insanlarla paylaşır. Yoldan keçənlərin gözləri qamaşarkən istər-istəməz ayaq saxlayıb yuxarı boylanırlar. Qızcağız günəşin salamlarını insanlara çatdırmaq istəyir. "Zdes anqel prolelet" kitabım 2019-cu ildə rus dilində çap olunmuşdur. Müstəqil Dövlətlərin Kitab Yayımı Assosiasiyasının icraçı direktoru Anatoliy Qorbunov kitabıma müsbət rəy yazmışdı. Həmin il Moskvada keçirilən Uşaq ədəbiyyatı həftəsinə dəvət almışdım. Uşaq oxucularıyla görüşlərim unudulmaz xatirələrlə doludur. Təəssüf edirəm ki, uşaq ədəbiyyatına gec müraciət etmişəm. Kitabda çox maraqlı hekayələr toplanmışdır. "Asteroidlərdən gələn məktublar yaxud Balaca şahzadə qayıtmışdır", "Baba niyə küsdü", "Robot xoşbəxt ola bilərmi?" hekayələri A.Ekzüperinin, C.Rodarinin, A.Azimovun hekayələri əsasında yazılmışdır. "Robot xoşbəxt ola bilərmi?" hekayəsində qeyd olunur ki, 2230-cu ildə elə bir ev tapılmayacaq ki, orda robot yaşasın. Həmin il Robotların I Beynəlxalq Qurultayı keçirilir. Elmin yüksək inkişafı dövründə robotlar "xoşbəxtlik" sözünün mənasını, ancaq lüğətlərdə oxuyub öyrənirlər. Kitabda həmçinin "Ağıllı tutuquşu", "Nobel prospektində görüş", "Burdan mələk ötüb", "Sönmüş işıqların etirafı" və başqa hekayələrdə toplanıb. Kitabın üz qabığının rəssamı qızım Leyla Əsgərovadır. Onun yaradıcılığını rəssam, bəstəkar M.Çyurlyonisin əsərləri ilə müqayisə edirəm. Onun da şəkillərində rənglər, təsvirlər həyatda gördüyümüz reallıqlardan fərqlidir. Sanki əsərə tamam başqa bir pəncərə arxasından baxırsan. İstedad tükənməz enerjiyə malikdir, o möcüzələr yaradan fikirlərin ünvanıdır. Leyla Əsgərovanın çəkdiyi şəkillərdən biri böyük marağımıza səbəb olmuşdu. Bu, fantastik qadın obrazı yarı balıq, yarı quşdur. Bəlkə cənnət quşudur. Türklərin Şahmeran, slavyanların Sirin adlı mifik qadın obrazını xatırladır. Fırçadan süzülən rənglərin nağıl dünyası həyatımızda da yeni nəfəs, yeni rəng verir. Şehirli fırçanın yaratdığı əsərlər şüuraltı fikirlərimizin üzə çıxmasında bir vasitəçi olur.

"Zdes anqel prolelet" kitabında mələk müharibələrdən, təcavüzdən, göz yaşlarından sarsılır. Müharibə zamanı bir ailədə aclıqdan yata bilməyən, ağ-

layan uşaqlara gözəgörünməyən mələk qanadlarını toxundurub ötürkən uşaqlar toxtayıp, dodaqlarında təbəssüm yaranır. Məhəbbət hər yaranı sağdır, əgər o təmiz və səmimidir. Ata döşəmədə mələyin qanadından düşən lələyi götürüb heyretlə deyir: "Burdan mələk ötüb". Mələk kimi saf etiqaqlı insanlara dünyanın böyük ehtiyacı var. Mahatma Qandinin fikridir: "Bu dünyada o qədər ac yaşayan insan var ki, Tanrı onlara bir parça çörək simasında görünür".

"Dünyanın qaynar nöqtələrində haqq, ədalət iftira və zalımlığın köləsinə çevrilirsə, şüurlara siyasi effemizm üsullarıyla təsir edilərək, başqasının ərazisinə hücum "müdafiə reaksiyası" termini ilə əvəz olunub çirkin əməllərə bəraət qazandırılırsa, onda dahi sərəsəm adlanan yaradıcı insanlara hörmətimiz daha da artır. Çünki onlar öz əsərlərində məhəbbəti, gözəlliyi, xeyirxahlığı, mərdliyi, cəngavərliyi və buna bənzər bir çox əxlaqi keyfiyyətləri, hissləri bəşəriyyətə bəxş edib bilməmişlər. Min illərdir onların ölməz müdrik fikirləri insanlar üçün bir udum təmiz havadır, sərin sudur. Onlar insanlara vətənpərvərliyi, sevməyi, xoşbəxt yaşamağı öyrətmişlər, ölməyi yox! Başında küləklər əsən adamların bəd əməllərinin günahsız qurbanlarının sayı bitib tükənmiş, qəbristanlıqlar böyüyüb şəhərciyə dönür. Xüsusilə, aclıqdan, səfalətdən ölənlər müharibə qurbanları olan minlərlə məsum uşaqlara sərəsəm dünyamız vaxtsız ölümdən savayı nə verir! (Bu sətirlər 2011-ci ildə çapdan çıxan "Özəl poçtdan məktub var" kitabımdandır.)

Uzun illərdir ki, məqalə və esselərimi yaradıcılığına, şəxsiyyətinə dəyər

Zöhrə Əsgərova

Yazıçı üçün məbəd oxucunun qəlbidir

verdiyim insanlara həsr etmişəm. Coğrafiyasından asılı olmayaraq bu müəlliflər sanki həyatımın bir parçasına çevrilmişlər. Xüsusilə, mədəniyyət sahəsi ilə bağlı araşdırmalarım dünya şöhrətli dahilərin əsərlərinə müraciətlərim sanki mənə onlarla daha da yaxınlaşdırmış, doğmalaşdırmışdır. Məsələn, "Taleləyə yazılan musiqi", "Tarixi yaddaş və qondarma əhvalatlar", "Odisseyə "Korablya durakov"" kitabları buna əyani sübutdur. Kitablarımda toxunduğum mövzulardan az da olsa seçdiyim fikirlər, mövqeyim düşündüyüm həqiqətlərə işıq sala biləcək. Düzünü deyim ki, elmi populyar ədəbiyyatla daha çox məşğul oluram və bu istiqamətdə yaradıcılığımı davam etdirirəm. İngilis yazıçısı Con Robert Faulzun yaradıcı insanlarla bağlı fikirlərindən: "Yazıçı üçün iki dünya arasında yaşamaq çox vacibdir, mən deyirdim ki, bu, əsas müəyyən edici faktordur. Ona görə də qeyri-adi dünyalara can atmalı olursan. Mən deyirdim ki, bu, əslində hər bir sənətə aiddir". Yazıçının fikirlərinin davamı olaraq, qeyd edirəm ki, rus dilində nəşr olunan "Odisseyə "Korablya durakov" adlı kitabında "Sürrealizmin təfəkkür formaları", "Həyat rəngli simfoniyadır", "Varlığımız aqlımızın güzgüsüdür", "Nalın tarixi möhürləri", "Nəğmələrdə gəlin köçən arzular" və digər esselərim mənim həm müəllimim, həm də sirdaşımdır.

Ruhumuza hakim olan, həyəcanlandıran mövzular şəkillərə musiqiyə, kitaba çevriləndə hiss edirik ki, ilahi bir qüvvə sanki əlimizdən tutub bizi nağıl kimi yeni dünya ilə tanış edir.

Maraqlı bir fakta toxunmaq istəyirəm. M.Çyurlyonisin son əsəri olan "Reks" şəkili öz qeyri-adi kompozisiyası ilə diqqətimi cəlb etmişdi. "Reks" latınca "kral" deməkdir. Bu əsərdə yerin, göyün yaranma mərhələləri simvolik ştrixlərlə təsvir edilib. Lakin ən maraqlısı odur ki, şəkilin ortasında böyük bir çırağ qabının içində məşəl yanır. Müqəddəs od sanki kainatın əsas nüvəsidir. Bu qeyri-adi şəkil mənə Quranın "Nur" surəsinin 35-ci ayəsini xatırlatdı. Ayənin sonunda yazılıb: "...O çırağ nə şərqdə, nə qərbdə (aləmin ortasında olan mübarək bir zeytun ağacından yandırılır." Əslində rəssam Quranın "Nur" surəsindən xəbərsiz olsa da "Reks" əsəriylə özünə də məlum olmayan kainatın sirr dolu qapısını açmışdı. 2013-cü ildə çap olunan "Taleləyə yazılan musiqi" kitabında bu mövzuya toxunmuşdum. Bəstəkarlar İttifaqının katibi, Əməkdar İncəsənət Xadimi Zemfira Qafarova həmin kitaba ön söz yazmışdır: "...Bu kitabda fəlsəfi düşüncələr, hisslər, lirik ovqatlar az deyildir. Bu isə kitabı daha oxunaqlı edir. Bəzən oxucuya elə gəlir ki, Zöhrə xanım mövzudan yayınır, lakin əslində hadisələr bir-birinə zəncir kimi bağlanıb bir məntiqə söykənir: musiqi insanların psixologiyasına, həyat tərzinə təsir edir. Ümumiyyətlə, incəsənətlə bağlı başqa yazılarda da Zöhrə xanım zamanın nəbzini tutmağa çalışır, xalqlar arasında mənəvi yaxınlığa vasitə olan mədəniyyətin humanist missiyasını ön plana çəkir. "Elm insanı Allah, incəsənət isə insan edir" fəlsəfəsinə yeni çalar, zəngin mənə gətirə bilir..."

"Taleləyə yazılan musiqi" kitabımda həm Azərbaycanın, həm də dünya mədəniyyətinin müxtəlif janrları ilə bağlı çoxsaylı araşdırmalar oxucular

lər gətirir, təhlillər edir, bu isə müəllifin təqdimatında polifonik səviyyədə səslənir".

"Taleləyə yazılan musiqi" kitabında dünya şöhrətli musiqiçi həmyerlimiz Rastropoviçin də fəaliyyəti, Bakıda konsertləri, dostları ilə maraqlı görüşləri təsvir edilib.

"Odisseyə "Korablya durakov"" kitabında müxtəlif sahələri əhatə edən esselərdə həm incəsənət, həm şərq fəlsəfəsi, dahilərin "dahilik" xəstəlikləri, sinesteziya haqda araşdırmalara yer verilib. Məsələn, "Sürrealizmin təfəkkür formaları"ni təhlil edərək sürrealizmin daha dərin köklərini qaravəllilərdə, tapmacalarda, XV əsrin dahi rəssamı İeronim Bosxun əsərlərində görmək olar. Qeyd edirəm ki, qərb sürrealizmi ilə şərq sufizmi arasında bir çox oxşar məqamlar var. "Məsələn, Xorxe Luis Borxesin "Uydurulmuş varlıqlar" kitabında A Bao, A Ku, Axeron, Amfisbena, Qolem, Baqamut haqqında oxuyanda elə bilirəm ki, niderlandlıların qaravəllisini oxuyursan". Kitabda bu haqda daha geniş izah vermişəm. Avropada bestiariy janrında yazılan əsərlərdə uydurulmuş heyvanlar təsvir edilir.

"Yazının əvvəlində qeyd etdim ki, sürrealizm ilə qaravəlli arasında oxşar cəhətlər mənə çox düşündürür. Lakin tapmacaların da sürrealist mətni maraqlı doğurur. Sürrealizmdən fərqli olaraq qaravəllilərin məzəli yalan dünyasında qəribə bir nikbinlik, həyatsevərlik var: "Badi-badi giriftar. Hamam hamam içində xəlbir saman içində. Dəvə dəlləklik edər köhnə hamam içində." Yazıçı: "Baldırı qırıq hörümçəyin belinə xurcunla minib çayı keçmək, ördək ətinə altı yox qazanda bişirmək, çaxmağı yox tufənglə quş vurmaq" sürrealizm deyil, bəs, nədir? Həqiqəti na-

tərəfindən maraqla qarşılanmışdır. Kitabda Azərbaycanın görkəmli incəsənət xadimlərinin həyat və yaradıcılığı, onlar haqqında dəyərli xatirələr öz geniş əksini tapıb. Simfonik əsərlərə, muğama, caz musiqisinə ayrıca yer vermişəm. Bu musiqi janrlarını sintez edən və yeni ifadə təqdim edən müəlliflər, ifaçılar haqda məlumatlar inanıram ki, oxucular tərəfindən sevilir. Azərbaycanın xalq artisti, Əməkdar incəsənət xadimi, rejissor, musiqişünas, dramaturq Kərim Kərimov nəinki Azərbaycanda, həmçinin onun hüdudlarında da kəndə tanınan mədəniyyət xadimi idi. Geniş dünyagörüşlü, istedadlı bir ziyalı kimi maraqlı mühazirələrində, quruluş verdiyi bir çox dövlət tədbirlərində, konsertlərdə fəal iştirak etmişdi. Hələ keçən əsrin 80-ci illərində Qarabağda "Xarı bülbul" Festivalının təşkilində nə qədər əməyi vardı. O, Üzeyir Hacıbəyli, Bülbul, Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, yaradıcılığını dərinəndən araşdıran, arxiv materiallarını toplayan musiqişünas kimi onlar haqqında sənədlilərlə çəkmişdi. Kərim Kərimovun sənədlilərlə mədəniyyət tariximizdə öz layiqli yerini tutur. O dövrdə gənc müğənni Müslüm Maqomayev haqqında ilk sənədlilərlə hazırlamışdı. Zemfira Qafarova kitaba yazdığı ön sözdə bir daha qeyd edir: "Zöhrə Əsgərova haqlı olaraq bildirir ki, təəssüflərlə olsun musiqişünasların həyat və fəaliyyəti ilə bağlı mükəmməl səviyyədə tədqiqat işləri azdır. Təqdirə layiqdir ki, Zöhrə Əsgərova bu mövzuya toxunmaqla yanaşı dünya musiqi tarixindən nümunə-

gülvəri möcüzələrə çevirmək, heyret doğuran formalar yaratmaq sən demə, elə qədimdən mövcud idi. Məsələn, bir çox tapmacalarımızı xatırlayaq: "Bədəni yerdə saqqalı göydə", "Qanadı var quş deyil, dişləyir ilan deyil", "Bir qapağı min yarpağı", "Ağac başında al yanaqlı qız", "Bir damım var qapısı yox", "Bir qarqızım var cığal, üstünə dünya sığar" və s. Bu ekzotik təsvirləri sürrealist janrında çəkilmiş rəsmlərdə təsvir etmək çətin deyil. Bəlkə də sürrealizm özü tapmacadır, necə deyirlər, müəyyən mövzunu kodlarla təsvir etmək rəssamdan, yozması isə biz-tamaşaçıdan, oxucudandır: "Qarqızın üstündə körpü salınır və onun içərisində üç gün, üç gecə yol gedilir". "Dəvənin qarnı yarıdır ordan fil çıxır". Qaravəllidə yumor daha çoxdur. Qaravəlli dünya xalqlarının folklorunda "lətifə", "satirik nağıl" adlanır. Bu janrda yazılan qaravəllidə hər bir xalqın özünəməxsus milli xüsusiyyətləri üzə çıxır.

Məsələn, Baron Münhausenin macərələri sarkostik düşüncə tərzini, sürrealizmin bariz ifadəsi deyilmi? Onun həyatı aloqizmlərdən ibarətdir. Raspe Rudolf Erixin "Baron Münhausenin sərgüzəştləri" kitabında bunun şahidi oluruq. Əslində geologiya və mineralogiya elmləri ilə məşğul olsa da baron Münhausen Rusiyada hərbi xidmət keçmiş, 1750-ci ildə rotmistr olmuş, Rusiya-Türkiyə müharibələrində iştirak etmişdir. Təsədüfi deyil ki, Münhausen kitabda Türk ordusuna qarşı döyüşən hərbiçi kimi verilib.

(Davamı var)